

Europautvalget

INFORMASJONSPAKKE FRA FAGGRUPPE PÅ EØS/EU

4. FEBRUAR 2020

Det vises til innkalling til møte i Europautvalget, sendt 28.januar. Møtet finner sted 4. februar. Fra regjeringen møter utenriksminister Ine Eriksen Søreide og forsvarsminister Frank Bakke-Jensen. Stortingets faggruppe for EU/EØS-informasjon (utredningsseksjonen, stortingsbiblioteket og internasjonal avdeling) har utarbeidet nedenstående bakgrunnsinformasjon knyttet til sakene på dagsordenen og andre aktuelle EU/EØS-spørsmål.

Forsvarsminister Bakke-Jensen vil redegjøre for:

- Utviklingen av EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik (CSDP)
- Sikkerhets- og forsvarspolitiske prioriteringer i samarbeidet med EU
- Dialogen og samarbeidet mellom EU og NATO

Andre aktuelle saker på forsvars- og sikkerhetsområdet:

- EU-dom om «digitalt grenseforsvar» hvor Norge har interesse

Utenriksminister Eriksen Søreide vil redegjøre for:

- Brexit og det fremtidige forholdet til Storbritannia
- Verdens handelsorganisasjon (WTO)
- Dom i EFTA-domstolen om den norske foreldrepengeordningen

Et utvalg rettsakter

Neste møte i EØS-komiteen finner sted 7. februar 2020. Foreløpig liste med omtale av EU-rettsakter som EØS-komiteen vil kunne fatte beslutninger om på møtet, ble oversendt Europautvalget 17. januar. Den inkluderte 70 rettsakter, hvorav seks krevde samtykke, mens 64 rettsakter ikke hadde konsekvenser for norsk lovgivning (krevde ikke samtykke og var kun lenket til i EØS-notatbasen). I brev av 28. januar ble endelig liste med rettsakter oversendt Europautvalget. Tre av samtykkesakene og fem av de andre rettsaktene var da tatt av listen av EU-siden. De tre samtykkesakene dreide seg om retningslinjer tilknyttet tredje energimarkedspakke. Fire rettsakter ble lagt til den endelige listen på anmodning fra Norge. Stortingets faggruppe for EU/EØS-informasjon sendte 20. januar sine [betraktninger av den foreløpige listen](#) til Europautvalget. Her vektla vi de tre samtykkesakene som nå er tatt av listen av EU-siden på energifeltet, og ga en oversikt over de 64 andre rettsaktene også. Vi kommenterer ikke rettsaktene ytterligere i denne infopakken.

Forsvarsminister Bakke-Jensen vil redegjøre for:

I brevet oversendt Europautvalget 28. januar skriver Utenriksdepartementet at forsvarsministeren skal orientere om utviklingen av EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik (CSDP), inkludert iverksettingen av EDF og PESCO, samt von der Leyen-kommisjonens forventede prioriteringer. Videre vil forsvarsministeren orientere om sikkerhets- og forsvarspolitiske prioriteringer i samarbeidet med EU. Forsvarsministeren vil også komme inn på dialogen og samarbeidet mellom EU og NATO samt øvrig flernasjonalt samarbeid i Europa.

Vi har valgt å dele opp bakgrunnen vår i tre hoveddeler: EUs politikk, Norges prioriteringer, og samarbeidet EU-NATO.

Utviklingen av EUs felles sikkerhets- og forsvarspolitik (CSDP)

«[Vi må ta ytterligere dristige skritt i løpet av de neste fem årene mot en ekte europeisk forsvarsunion](#)», står det i oppdragsbrev til Josep Borrell. Han er den nye lederen av EUs utenriksstjeneste (EEAS), samtidig som han også er visepresident i Kommisjonen med ansvar for å koordinere utenriks- og sikkerhetspolitikken. I oppdragsbrevet legger kommisjonspresident Ursula von der Leyen vekt på at den nye Kommisjonen skal være en «geopolitisk Kommisjon». Behovet for europeisk lederskap i verden er mer uttalt enn noen gang før, skriver von der Leyen som mener dette både er et ansvar og en mulighet for EU. Hun legger også vekt på å sikre et ambisiøst strategisk partnerskap med Storbritannia etter brexit.

I Kommisjonens arbeidsprogram for 2020 som ble lagt fram 29. januar varsles det [en ny EU-strategi for sikkerhet](#). Den skal legges fram i andre kvartal 2020, og dekke områder hvor EU kan tilføre merverdi. Det omfatter bekjempelse av terrorisme og organisert kriminalitet, hindre og avsløre hybride trusler, cybersikkerhet og økt motstandskraft i kritisk infrastruktur.

Den felles sikkerhets- og forsvarspolitikken har sammen med den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken blitt utviklet gradvis gjennom mange år. Traktatendringer – sist Lisboa-traktaten i 2009 – har bl.a. hatt som mål å styrke samarbeidet på disse områdene. Siden 1999 har EU hatt en høyrepresentant for utenriks- og sikkerhetspolitikken og med Lisboa-traktaten kom etableringen av EUs utenriksstjenester (EEAS). Samarbeidet på dette området er formelt mellomstatlig. Det fører også til at EU i enkelte tilfeller kritiseres for ikke å ha en felles røst og ulike oppfatninger fører til at enkeltland kan blokkere for kritikk eller uttalelser. [Kommisjonen la i 2018](#) fram meldingen «*En sterkere global aktør: mer effektiv beslutningstaking for EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk*». Her gikk Kommisjonen bl.a. inn for innføre bruk av flertallsbeslutninger for deler av utenrikspolitikken i samsvar med den såkalte [passerellbestemmelsen](#) i Lisboa-traktaten. Dette krever imidlertid enstemmighet blant EUs statsledere (Det Europeiske Råd), samt godkjenning fra nasjonale parlament og Europaparlamentet.

Det har vært ulike oppfatninger i EU om i hvilken grad og hvordan EUs forsvarssamarbeid skal styrkes og utvikles. Flere av EUs statsleder har de siste årene tatt til orde for at Europa må styrke sin autonomi og pekt på at USAs rolle som garantist for europeisk sikkerhet ikke kan tas for gitt. Samtidig har ikke minst Storbritannia vært opptatt av at NATO er bærebjelken i europeisk forsvar og at EU ikke bør utvikle nye strukturer. EU har de siste årene tatt flere viktige initiativ for å styrke europeisk forsvar og europeisk forsvarsindustri. Mens det på en del områder, bl.a. asylpolitikken, har vært vanskelig å oppnå enighet, har det vært nesten overraskende stor enighet eller oppslutning om dette. Viktige initiativ omfatter det europeiske forsvarsfondet, det nye permanente strukturerte forsvarssamarbeid (PESCO) og den europeiske intervensjonsstyrken som er omtalt nærmere nedenfor.

Brexit fører til at Storbritannia ikke vil fungere som en intern bremsekloss for den videre utviklingen, men landet vil fortsatt være viktig for europeisk forsvarsevne. Det er også grunnen til

at sikkerhetssamarbeidet er identifisert som et prioritert område i første fase av forhandlingene om det framtidige forholdet mellom EU og Storbritannia som etter planen skal starte i mars.

På et [internasjonalt toppmøte i Berlin 19. januar i år](#) ble det enighet om å opprettholde embargoen overfor Libya og å avslutte den militære bistanden til partene i krigen der. Enkelte kommenterte at dette var et tyskledet toppmøte med deltakelse av bl.a. Kina og Russland og der det ikke var EU som satte dagsorden. Dagen etter drøftet imidlertid EUs utenriksministre [om EU skal gjenoppta patruljering utenfor kysten av Libya](#). Formålet er å overvåke FNs våpenembargo. EUs utenriksministre fattet ikke noe vedtak om en slik militær operasjon, men det kan være snakk om å «gjenopplive» [EUNAVFOR MED operation Sophia](#). Den ble iverksatt i 2015 for å identifisere og hindre båter som er involvert i menneskesmugling i Middelhavet. Etter press fra Italia har operasjonen siden mars 2019 bare omfattet fly. [Etter møtet sa EU-kommissær Josep Borrell](#) at en våpenembargo krever kontroll, og at noen må gjøre det: «*The mandate of Operation Sophia will be to refocus especially on the issue of the embargo, not only by sea, (...) but to control the embargo it will require satellite and air tools, which at the time being are not included in the old Operation Sophia*».

Sikkerhets- og forsvarspolitiske prioriteringer i samarbeidet med EU

«*Et tettere sikkerhetssamarbeid i Europa kan ikke erstatte NATO. Men det kan bygge opp under – og på noen felter utfylle – alliansen. Derfor legger regjeringen vekt på å videreutvikle politisk dialog og samordning med EU, styrke det praktiske samarbeidet i Europa, og sikre gode vilkår for norsk forsvarsindustri*». Det sa utenriksminister Eriksen Søreide i sin [europapolitiske redegjørelse](#) i Stortinget 24. oktober 2019.

Regjeringen har også tatt til orde for å følge forhandlingene om Storbritannias framtidige deltakelse i EUs utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeid tett, og vurdere eventuelle ytterligere muligheter det kan åpne for Norge.

Det europeiske forsvarsfondet

Gjennom EØS-avtalen har Norge som eneste ikke-EU-land, deltatt i forskningsdelen i forsøksperioden til EUs nye forsvarsfond (PADR). Da Europakommisjonen 13. juni 2018 la fram [forslag til en forordning om EUs nye permanente forsvarsfond](#) for perioden 2021 til 2027, ble det åpnet for at EØS EFTA-landene skal kunne delta.

Det permanente fondet skal i tillegg til forskning, også finansiere felles innkjøp og utvikling av viktig utstyr og teknologier. I pressemeldingen fra Kommisjonen står det at fondet skal «*sikre finansiell slagkraft med hensyn til grænseoverskridende investeringer i avansert og interoperable teknologier og produkter, f.eks. inden for krypteret software og droneteknologi*». Det er første gang EU setter av en del av budsjettet til denne typen investeringer og Kommisjonen har ment at forsvarsfondet kommer til å endre spillereglene for forsvarssamarbeidet i Europa.

Av de 13 milliarder euro som Kommisjonen har foreslått i perioden 2021-2027, er 8,9 milliarder euro satt av for å stimulere til felles innkjøp og utvikling av utstyr og våpensystemer. Planen er at bedrifter og forskningsinstitusjoner skal danne konsortier på tvers av landegrensene. Søknader om forsvarsprosjekter og -materiell skal sendes til Kommisjonen, som kan dekke 20–80 prosent av kostnadene i de ulike prosjektfasene. Det er imidlertid usikkerhet om hva den endelige størrelsen på fondet blir.

Agence Europe skrev 21. februar 2019 at medlemslandene og Parlamentet da var enige om utformingen av det framtidige forsvarsfondet. Fondet skal gi støtte til prosjekter som omfatter minst tre aktører fra minst tre medlemsland. Vilårene for deltakelse for aktører fra tredjeland trekkes fram som en av de vanskeligste temaene. Enigheten skal bety at aktører fra tredjeland som er etablert i EU, unntaksvis kan delta på visse vilkår. Den endelige enigheten om fondet, ikke minst størrelsen, vil først komme i forbindelse med den overordnede avklaringen av EUs

langtidsbudsjett. Agence Europe viste 23. januar i år til at det finske EU-formannskapet hadde foreslått en halvering av fondet. Det kroatiske formannskapet som nå har tatt over, skal støtte Kommisjonen opprinnelig budsjettforslag for fondet.

I sin redegjørelse i Stortinget 24. oktober 2019 sa utenriksministeren at som del av en eventuell beslutning om deltakelse i fondet «*har regjeringen arbeidet for at Norge skal få anledning til å delta i den delen av fondet som er rettet mot flernasjonalt materiellutviklings- og anskaffelsessamarbeid, der dette er relevant for Norge, Forsvaret og vår forsvarsindustri*». [VG omtalte 17. oktober](#) 2018 et internt notat fra forsvarsdepartementet, som mente det totale beløpet for Norge for deltakelse kan bli 3,2 milliarder kroner. I en [tale 29. januar](#) i år sa statssekretær Tone Skogen i Forsvarsdepartementet at «*Norge bidrar aktivt til forsvarssamarbeidet i EU, herunder i European Defence Agency, men venter fortsatt på invitasjon til å delta i EDF*».

I en åpen [høring i Folketinget](#) i 2018 kom det fram at manglende dansk deltakelse i EUs forsvarssamarbeid kan få konsekvenser for hvor mye Danmark får ut av forsvarsfondet. Blant annet vil prosjekter som er knyttet til Pesco få en høyere tilskuddsprosent enn andre prosjekter. I tillegg var industrien og forskere redd for at danske prioriteringer ikke blir tatt hensyn til i den tidlige fasen, hvor EU-landene diskuterer kapasitetsbehov. Forsvarsmateriell som kan brukes under arktiske forhold, ble nevnt som et eksempel.

Pesco - EUs permanente strukturerte forsvarssamarbeid

«Når europeiske land gjennom Pesco-samarbeidet går sammen for å sikre at militære styrker enklere kan forflyttes på tvers av grensene i Europa, bidrar det også til Natos evne og troverdighet. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å sikre Norge mulighet til å ta del i konkrete prosjekter der det er i vår felles interesse». [Det sa utenriksministeren i Stortinget](#) 24. oktober i fjor.

[Pesco](#) er et fordypet frivillig forsvarssamarbeid mellom 25 medlemsland. Det ble formelt vedtatt i desember 2017. Det legger til rette for at de landene som ønsker og evner å være med, sammen kan utvikle forsvarskapabiliteter, investere i felles prosjekt eller styrke den operasjonelle beredskapen. Danmark (pga. sine forbehold) og Malta står utenfor samarbeidet. Storbritannia var heller ikke med i Pesco. Til nå er det vedtatt en liste på [47 prosjekter](#) knyttet til EUs medisinske kommando, militær mobilitet, maritim overvåking og cybersikkerhet.

Mens EØS-avtalen er grunnlaget for Norges deltakelse i forsvarsfondet, vil den ikke være grunnlaget for eventuell deltakelse i Pesco der Norge vil være et ordinært tredjeland. Det legges i utgangspunktet *ikke* opp til at land utenfor EU kan bli med i Pesco, men tredjeland kan unntaksvis inviteres til å delta i enkeltprosjekter. EU har i lang tid diskutert vilkårene for dette. Ifølge en artikkel i [Euractiv](#) 1. oktober 2018 er det bred enighet om at tredjeland skal kunne delta i enkelte av prosjektene. Deltakelse fra USA og Storbritannia blir imidlertid problematisert. De store landene er mest kritiske og mener det er viktig for EU å nå målet om strategisk uavhengighet. Proteksjonisme blir av enkelte framhevet som den egentlige årsaken. De mener land med en stor forsvarsindustri, særlig Frankrike, ønsker å begrense britisk og amerikansk markedsadgang. Andre land, bl.a. Nederland, har en mer inkluderende holdning, og mener at uten deltakelse fra USA og Storbritannia vil EU gå glipp av viktig ekspertise og informasjon. Europaparlamentet understreket i [en resolusjon fra 15. januar](#) i år at det bør være stringente kriterier for deltakelsen til tredjeland.

[Politico](#) har fått tilgang til et sammendrag av de foreslåtte betingelsene for deltakelse fra tredjeland, og skriver at det legges opp til at dette skal avgjøres sak-til-sak. Det vil være opp til de EU-landene som deltar i prosjektet å bestemme hvilke tredjeland som skal inviteres, om noen. Beslutningen må være enstemmig, og landene må møte de generelle betingelsene. Deltakelse må gi en betydelig merverdi, og landene må bidra med kompetanse og ressurser. Landene skal også dele EUs verdier, noe som omtales som en åpning for å avvise Tyrkia.

I debatt om europapolitisk redegjørelse i Stortinget 5. november 2019 ga Christian Tybring-Gjedde (FrP) «regjeringen honnør for arbeidet som gjøres for å få Norge inkludert og integrert i ... PESCO. At Norge deltar, vil være helt avgjørende for norsk forsvarsindustri. En potensiell utestengelse vil stenge norsk forsvarsindustri ute fra det europeiske markedet og gjøre norsk forsvarsindustri helt avhengig av industrielt samarbeid med USA. Norge har på flere områder forsvart delvis suverenitetsavgivelse med referanse til like konkurransevilkår. Det er derfor helt urimelig og uakseptabelt dersom norsk forsvarsindustri skal bli holdt utenfor PESCO. Det er også urimelig at Norge skal bidra mer økonomisk enn de øvrige deltakende land. Norsk deltakelse skal heller ikke skje unntaksvis eller der hvor Norges deltakelse har en tilleggsverdi».

Den europeiske intervensjonsstyrken

«I september ble Norge tatt opp i European Intervention Initiative (EI2). Initiativet styrker vår kontaktflate med sentrale europeiske allierte. Samtidig håper vi at EI2 over tid også kan være med å styrke Europas evne til å håndtere kriser. Det vil styrke alliert sikkerhet og bidra til byrdefordelingen mellom allierte». Det sa [utenriksministeren i Stortinget](#) 24. oktober 2019.

Den europeiske intervensjonsstyrken ble lansert av Frankrikes president Emmanuel Macron i juni 2018. Det er en del av Macrons ønske om å styrke Europas strategiske uavhengighet i en tid med økte spenninger mellom globale makter som USA, Russland og Kina. Samarbeidet er mellomstatlig, og ligger utenfor EU. Målet er å utvikle en felles strategisk kultur, og å bedre medlemslandenes evne til å utføre felles oppdrag.

President Macron har bl.a. uttalt at «[Vi kan ikke beskytte europeerne uten at vi bestemmer oss for å ha en ekte europeisk hær](#)». Kommisjonen har tidligere sagt at styrket EU-forsvar [må starte med felles forskning og innkjøp](#), og ikke med en EU-hær: «We'll see that at some point in time, probably down at the end of this process, we may see something that people already describe as an EU army or an EU pooling of resources to make this EU defense identity more visible and more meaningful».

Ifølge [Deutsche Welle](#) er Tyskland, på tross av at de er med i samarbeidet, bekymret for at EI2 vil komme i konflikt med EUs egne tiltak for å styrke forsvarssamarbeidet, særlig PESCO. Tyskland frykter også at landet kan bli tvunget til å bli mer aktiv i militære operasjoner i utlandet. Frankrike mener på sin side at EI2 kan eksistere sammen med PESCO, og at det vil utfylle og forsterke NATO. Samtidig er Frankrike bekymret for at PESCO er for byråkratisk og for forsiktig.

I debatt om europapolitisk redegjørelse i Stortinget 5. november 2019 advarte Liv Signe Navarsete (SP) mot effekten for NATO av EUs initiativ på forsvarsområdet: «I dag har Norge ei regjering som tilpasser Norge til EU på alle tenkjelege område. Til og med i forsvarspolitikken ønsker regjeringa at Norge skal bli ein part i president Macrons visjonar om eit eige EU-forsvar. ... Sjelvsagt får ei brei oppbygging av forsvarsaktivitetar innanfor EU konsekvensar for NATO-deltakinga». Hun ba om at «utenriksministeren saman med forsvarsministeren kjem til Stortinget og gjer greie for regjeringa sine gjennomførte vedtak og vidare planar for forsvarssamarbeidet med EU og konsekvensane det måtte få for økonomi, personell og ikkje minst for sikkerheitspolitikken vår i tida som kjem».

Dialogen og samarbeidet mellom EU og NATO

Europeisk sikkerhet er heilt avhengig av NATO. Det var hovedbudskapet til NATOs generalsekretær, Jens Stoltenberg, i et dialogmøte med Europaparlamentets utenrikskomité 21. januar i år. Han viste til at etter brexit vil 80 prosent av NATOs budsjett komme fra land som ikke er med i EU. USA, Canada, Island, Norge og Tyrkia er alle strategisk viktige land i kraft av sin geografiske plassering. Det er positivt om EU og EU-landene styrker sin innsats siden det også vil styrke NATO. EUs innsats må imidlertid være kompatibel og ikke konkurrerende eller alternativ

til NATOs innsats. Med brexit forsvinner et viktig land ut av EU. Brexit styrker dermed ytterligere behovet for et tett samarbeid mellom EU og NATO sa Stoltenberg.

Daværende kommisjonspresident Juncker og NATOs generalsekretær Jens Stoltenberg kom i 2018 med en [felles erklæring om samarbeidet mellom EU og NATO](#). Den understreker at målet er å fremme fred og stabilitet og at samarbeidet skal være basert på åpenhet og respekt for beslutningssystemene i de to organisasjonene. Spesielt framheves målet om styrket samarbeid i Middelhavet, mot hybridtrusler og om å styrke forsvars- og sikkerhetsevnen til naboland i sør og øst. Erklæringen legger vekt på tiltak for å fremme militær mobilitet, terrorbekjempelse, beredskap mot kjemiske, biologiske, radioaktive eller kjernefysiske trusler og fremme kvinners freds- og sikkerhetsagenda. Erklæringen hilser styrket innsats både i EU og NATO velkommen og understreker at initiativ i begge organisasjoner må være helhetlige, komplementære og kunne fungere sammen.

23 av EUs medlemsland er medlemmer av NATO og 80 prosent av EUs innbyggere bor i et NATO-land. Samtidig har enkelte i EU vært opptatt av å sikre økt strategisk autonomi for EU, jf. også omtalen av en europeisk intervensjonsstyrke ovenfor. Ønske om økt autonomi skyldes flere forhold, men bl.a. har enkelte vært i tvil om USA under Trump vil respektere NATO-paktens artikkel 5 om at et angrep på et NATO-medlem er et angrep på alle.

Under president Trump har USA uansett økt presset mot NATOs øvrige medlemsland for å ta en større del av den økonomiske byrden i alliansen. Spesifikt er kravet at alle medlemsland skal oppfylle felleserklæringen fra Wales-toppmøtet i 2014 om at alle land skal bevege seg mot å bruke minst 2% av BNP på forsvar i 2024. USA tolker erklæringen strengt og som at man faktisk skal *nå* dette målet, ikke bare bevege seg mot det, i 2024.

I møtet i Europaparlamentet 21. januar understreket Stoltenberg at samarbeidet mellom EU og NATO er blitt styrket de siste årene. Han viste til at han allerede har etablert dialog med de nye lederne i EUs institusjoner inkludert kommisjonspresident Ursula von der Leyen som han kjenner godt fra hennes tid som tysk forsvarsminister. Til tross for ulike syn på for eksempel handel og klima har Nord-Amerika og Europa felles interesser knyttet til fred og sikkerhet. Stoltenberg understreket også at selv om mange har inntrykk av det motsatte, har USA økt sin innsats i Europa de siste årene. Han var også opptatt av at Europa og Nord-Amerika må stå sammen overfor Russland. En meningsfull dialog med Russland må omfatte våpenkontroll og USA må derfor være del av dialogen. Han var samlet sett svært opptatt av å styrke det transatlantiske samarbeidet.

Andre aktuelle saker på forsvars- og sikkerhetsområdet:

EU-dom om «digitalt grenseforsvar» hvor Norge har interesse

Til tross for at nasjonal sikkerhet er det enkelte EU-lands eneansvar, er EUs kommunikasjonsvernordning til hinder for en generell og vilkårlig datalagring. Det kommer fram i [en foreløpig uttalelse fra generaladvokaten i EU-domstolen 15. januar i år](#). Avgjørelsen gjelder gyldigheten til datalagringslover i Frankrike, Belgia og Storbritannia relatert til nasjonal sikkerhet og terrorbekjempelse. [Norge har hatt skriftlig innlegg i den ene saken \(C-623/17\)](#). Den dreier seg om en britisk lov om sikkerhets- og etterretningstjenestenes innhenting av kommunikasjonsdata for å ivareta nasjonal sikkerhet.

Regjeringen har varslet at et forslag til oppdatering av lov om etterretningstjenesten vil bli lagt fram for Stortinget i 2020. Tilrettelagt innhenting av grenseoverskridende elektronisk kommunikasjon (tidligere omtalt som digitalt grenseforsvar) er sentralt, og da forslaget var på høring i 2018, ble det vist til den kommende avgjørelsen i sak C-623/17 i EU-domstolen. I [høringsnotatet argumenterer Forsvarsdepartementet](#) for at EUs kommunikasjonsvernordning *ikke* kommer til anvendelse for tiltak innenfor nasjonal sikkerhet.

Generaladvokatens uttalelse omfatter i alt fire saker knyttet til kommunikasjonsverndirektivet og EU-landenes behov for datalagring grunnet nasjonal sikkerhet. Det er kun sak C-623/17, om gyldigheten til den britiske loven, som handler om etterretningstjenestens «bulkinnsamling» av data, det vil si at etterretningstjenesten samler inn store mengder informasjon i form av metadata før de eventuelt gjør søk. Det er i denne saken Norge har avgitt innlegg. I pressemeldingen fra EU-domstolen står det følgende: «*Generaladvokaten mener at til tross for artikkel 4 i EU-traktaten - hvor nasjonal sikkerhet er det eksklusive ansvaret for hvert medlemsland - er direktivet til hinder for den britiske lovgivningen*». Storbritannia ble i 2018 [dømt i Den europeiske menneskerettsdomstol](#) for praksisen med bulkinnsamling av data.

Uttalelsen fra generaladvokaten er [en bekreftelse på Tele2/Watson-dommen fra 2016](#), og gjentar at medlemslandene ikke kan pålegge teleoperatørene en generell datalagringsplikt, det vil si å lagre trafikk- og lokasjonsdata om alle brukerne. Det slås nå fast at dette også gjelder uavhengig av om disse forpliktelsene pålegges av hensyn til nasjonal sikkerhet. Samtidig erkjenner generaladvokaten nytten av en slik forpliktelse for å ivareta nasjonal sikkerhet og bekjempe terrorisme. Denne forpliktelsen må imidlertid være begrenset til kun å omfatte kategorier av data som er avgjørende for å oppnå målet. Oppbevaringstiden må differensieres, tilgangen til data må begrenses, og det må være regler som hindrer misbruk av data. På bakgrunnen av dette konkluderer generaladvokaten med at lovgivningen i Frankrike, Belgia og Storbritannia ikke er i tråd med kommunikasjonsverndirektivet. En endelig avgjørelse i EU-domstolen er ventet i løpet av de nærmeste månedene.

Helt siden datalagringsdirektivet ble kjent ugyldig av EU-domstolen i 2014, har det vært diskusjoner i EU om man kan komme fram til løsninger eller retningslinjer for datalagring på EU-nivå. For tiden foregår denne diskusjonen i forbindelse med et forslag til revisjon av [kommunikasjonsverndirektivet](#), hvor Europakommisjonen foreslår å gjøre direktivet om til en forordning. [Forslaget til kommunikasjonsvernforordning](#) (ofte omtalt som ePrivacy) ble lagt fram i januar 2017. Medlemslandene har ennå ikke blitt enige om en felles posisjon. Flere land har ønsket å introdusere en ny hjemmel i forordningen knyttet til datalagring.

I forbindelse med [høringen i Norge i 2017](#) om forslaget til ny kommunikasjonsvernforordning [skrev Etterretningstjenesten i sitt høringssvar](#) at det er «*sentralt at det ikke dannes en rettsoppfatning om at lagring og behandling av kommunikasjonsdata for utenlandsetterretningsformål reguleres av EUs kommunikasjonsforordning*».

Utenriksminister Eriksen Søreide vil redegjøre for:

Brexit og det fremtidige forholdet til Storbritannia

Storbritannia og EU ble 17. oktober 2019 enige om en ny skilsmisseavtale. Den endret på den opprinnelige avtalen Theresa May hadde inngått med EU året før. Den nye skilsmisseavtalen ble endelig godkjent av det nyvalgte britiske parlament og av Europaparlamentet i januar. Storbritannia forlater med det EU midnatt til 1. februar. Forhandlingene med EU om det fremtidige forholdet er [forventet å starte 3. mars](#).

Tross brexit, vil mye allikevel fortsette som før pga. en overgangsordning som varer ut året. Den innebærer at Storbritannia vil følge samme regime som i dag bortsett fra at det ikke lenger formelt er EU-medlem og ikke lenger er med i EUs institusjoner. Landet må dermed følge EUs regler, men får ikke være med å utforme disse. Overgangsperioden er ment å gi partene tid til å ferdigstille forhandlinger om det fremtidig forholdet (handelsavtale). Perioden var opprinnelig ment å vare i nesten to år, men er nå redusert til 10 måneder (med oppstart i mars) siden brexit ble utsatt.

Spørsmålet er om partene vil greie å konkludere omfattende forhandlinger innen en slik tidsfrist? Boris Johnson har avvist å benytte seg av muligheten til å forlenge overgangsperioden med to år,

en beslutning [EU har advart mot](#). Spørsmålet blir da hva som skjer dersom partene ikke blir enige om en fremtidig avtale innen utgangen av 2020?

Med et solid flertall i ryggen kunne Johnson i desember/januar introdusere [endringer i den såkalte gjennomføringslovgivningen til skilsmisseavtalen](#) som ikke hadde vært mulig i oktober. Det nye parlamentet har for eksempel vedtatt i selve lovteksten at overgangsperioden *ikke* skal forlenges. Dette kan gjøre det vanskeligere for Johnson å snu på dette dersom forhandlingene drar ut i tid (selv om loven alltid kan endres dersom regjeringen foreslår det). Den nye loven reduserer også parlamentets rolle, både mht. å overse forhandlingsstrategi, godkjenne forhandlingsmandat og vedta endelig avtale. En seksjon i den forrige gjennomføringslovgivningen (introdusert av Theresa May for å oppnå bredere støtte i parlamentet) med løfte om å beskytte arbeidstakerrettigheter, er også fjernet. Regjeringen sier dette vil bli dekket i annen lovgivning.

Substansen i skilsmisseavtalen med EU

[Skilsmisseavtalen med EU](#) legger i praksis opp til én toll- og regulatorisk grense mellom Nord-Irland og resten av Storbritannia, gjennom irske-sjøen. Man har funnet en hybridløsning hvor Nord-Irland formelt og juridisk forblir en del av Storbritannias tollunion, men i praksis forblir tilknyttet EUs toll og indre markedsregler for varer.

EUs forhandlingsleder, Michel Barnier, har uttalt at Nord-Irland vil dra nytte av Storbritannias fremtidige handelspolitikk, men samtidig vil forbli et inngangspunkt til EUs indre marked: «*U.K. authorities can apply U.K. tariffs on products coming from third countries so long as those goods entering Northern Ireland are not at risk of entering our single market. However for goods at risk of entering the single market, U.K. authorities will apply the EU's tariffs*». EU insisterer på at dette vil bety kontroll av varer fra Storbritannia til Nord-Irland, mens Boris Johnson avviser behovet for denne type kontroller. Dette vil fort kunne prege forhandlingene som nå skal i gang om det fremtidige forholdet.

Det fremtidige forholdet

Johnson og EUs nye kommisjonspresident, Ursula von der Leyen, og EUs sjefsforhandler, Michel Barnier, hadde et første møte i London 7. januar. I etterkant har Kommisjon presentert mer detaljerte [«preparatory discussions on the future relationship»](#) på alt fra det juridiske rammeverket for forhandlingene til konkrete politikkområder som fri bevegelse av personer, utenriks- og sikkerhet, program-deltakelse, politisamarbeid, energi, transport, fisk, data og personvern, og handel.

Begge sider har som ambisjon å forhandle [frem](#) en omfattende avtale. Samtidig er EU tydelig på at 10 måneder er knapp tid til nettopp det, og at man derfor må prioritere noen områder som er spesielt viktige. [Varer og fisk vil da kunne prioriteres](#) over tjenester og transport, eller [settes opp mot hverandre](#), særlig da fisk satt opp mot finansielle tjenester. [Politico](#) sier at også energi og helse (da særlig medisiner) vil bli viktig. EU har også antydnet at det kan bli et skille mellom en handelsavtale og en sikkerhetsavtale. De understreker videre en klar sammenheng mellom omfanget av og dybden i en fremtidig avtale (særlig hva gjelder adgangen til det indre marked) og nivået på tilknytningen britene selv velger til EUs standarder.

Johnson på sin side åpnet møtet med von der Leyen 7. januar med å si at Storbritannia på mange områder ønsker å fjerne seg fra EUs standarder, noe som da vil tilsi tilsvarende dårligere adgang til det indre marked. Samtidig har han uttalt at det er [«epically likely» at en avtale konkluderes ila året](#).

Forhandlingene er forventet å bli svært komplekse. Dette understrekes i en [kronikk av den tidlige departementsråden](#) for brexit-departementet i London. Her skriver Philip Rycroft at det britiske byråkratiet ikke har stått overfor lignende utfordringer på flere generasjoner, og at det tunge arbeidet først begynner nå.

Flere forhandlinger skal også initieres parallelt med eller *før* en tradisjonell handelsavtale kan konkluderes. Det er pålagt i den politiske erklæringen som ble inngått med skilsmisseavtalen, og gjelder blant annet ekvivalens med hensyn til hverandres markeder for finansielle tjenester (innen juni 2020), fisk (en avtale skal i teorien inngås innen juli 2020), utveksling av data, og gjennomføring av Nord-Irland-protokollen (hvilke kontroller og hvilke tollsatser som skal anvendes hvor og når?). Barnier understreket i et [møte med Europaparlamentet 14. januar](#) at varer til Nord-Irland fra resten av Storbritannia vil måtte sjekkes, i strid med det Boris Johnson tidligere har hevdet (ingen eller få kontroller).

En [rapport fra Overhuset](#) i det britiske parlamentet viser også til hvilke utfordringer som gjenstår og alt som skal på plass mht. Nord-Irlands posisjon både utenfor og innenfor EUs tollunion. Den viser også til felleskomiteen som skal opprettes mellom Storbritannia og EU for å løse ulike spørsmål og utfordringer, og mener denne vil få mye å gjøre. Overhuset peker også på manglende åpenhet og manglende parlamentarisk kontroll. Når det gjelder det framtidig forholdet, tar Overhuset gjennomgående til orde for tettest mulig samarbeid, også innenfor EUs energiunion.

Europaparlamentet har i sin behandling av skilsmisseavtalen vært opptatt av å verne om borgernes rettigheter. Parlamentets brexit-koordinator, Guy Verhofstadt, har sagt dette også vil [være en prioritet i de fremtidig forhandlingene](#), og at han ikke kan se for seg en handelsavtale dersom det eksisterer bekymringer rundt disse rettighetene. Det er særlig snakk om den såkalte «Independent Monitoring Authority» og i hvilken grad dette faktisk vil være et uavhengig klageorgan for EU-borgere i Storbritannia.

Betydningen for Norge

Regjeringen har ved en rekke anledninger orientert Stortinget om beredskapen både med hensyn til en ordnet brexit (skilsmisseavtale) og et «no deal»-scenario (dersom EU og Storbritannia ikke hadde blitt enige om avtale). Siden skilsmisseavtalen mellom EU og Storbritannia nå er godkjent, blir det en ordnet brexit som gjelder med en overgangsperiode ut året.

For Norge vil dermed [skilsmisseavtalen som EØS EFTA-landene inngikk med Storbritannia](#) i desember 2018 gjelde fra 1. februar 2020. Avtalen ble [signert i London 28. januar 2020](#). Den gjenspeiler i stor grad skilsmisseavtalen mellom EU og Storbritannia på de områder som er relevante for EØS-avtalen, med spesielt fokus på borgeres rettigheter, men også områder som vareflyt, tollprosedyrer, politisamarbeid og offentlige anskaffelser. Avtalen har hele tiden vært avhengig av at skilsmisseavtalen mellom EU og Storbritannia faktisk ble godkjent.

Viktig for norske aktører (næringsliv, studenter og arbeidstakere) ved en ordnet brexit som vi nå står overfor, er at den innebærer en **overgangsordning** også for EØS EFTA-landene. Det vil bety at de i denne perioden (ut 2020, evt. lenger om partene blir enige om dette) vil ha samme rettigheter i og markedsadgang til Storbritannia som i dag. Overgangsperioden er *ikke* en del av selve skilsmisseavtalen mellom EØS EFTA-landene og Storbritannia, men regjeringen har sagt både til EU og Storbritannia at overgangsperioden også kan gjelde samtlige avtaler Norge har med EU. Dette har krevd et eget folkerettslig instrument og egen lovgivning for å sikre at Storbritannia også i Norge vil bli behandlet som om de er medlem av EU i en overgangsperiode, jf. [Innst. 196 S \(2018-2019\)](#) som ble vedtatt av Stortinget 14. mars 2019.

Overgangsordningen vil sikre forutsigbarhet og vil gi regjeringen tid til å forhandle om **en fremtidig handelsavtale** med Storbritannia mens dagens regime opprettholdes. Regjeringen presenterte allerede i november 2016 en [handelspolitisk analyse](#) med forventninger til en slik avtale. Regjeringen mener en slik avtale må gi minst like god markedsadgang til Storbritannia som EØS-avtalen, og helst bedre på fisk. Regjeringen skrev at «*Det er i Norges interesse å opprettholde tollfrihet for industrivarer og forbedre markedsadgang for sjømat som ikke har tollfrihet i dag*». Spørsmålet blir vel kanskje hva Storbritannia kan komme til å kreve av motytelser dersom Norge

ber om bedre markedsadgang for sjømat. Vil de kunne be om bedre markedsadgang for landbruksprodukter til det norske markedet enn det som er tilfelle i EØS i dag?

Statsministeren har uttalt at hun helst vil [kopiere EUs fremtidige handelsavtale med Storbritannia](#). I følge [Finans Norge](#) skal utenriksministeren ha sagt at noen forhold vil Norge kunne avtale direkte med Storbritannia, hovedsakelig på vareområdet. På andre områder vil Norge måtte skygge de avtalene som etableres mellom EU og Storbritannia, herunder på finansielle tjenester.

Utenriksministeren sa i [Europautvalget 21. oktober](#) at «norsk eksport til Nord-Irland også i fremtida vil kunne skje på samme vilkår som til resten av EU, mens eksport til Storbritannia må skje i henhold til det nye – det kommende – britiske regelverket».

Beredskap for «no deal» brexit

Utfordringen for Norge og de andre EØS EFTA-landene vil være den samme som for EU og Storbritannia, nemlig hva som skjer dersom partene ikke blir enig om en ny avtale innen utgangen av overgangsperioden, som nå er redusert til 11 måneder? Dette er en reel utfordring siden 11 måneder er en særdeles kort periode for å forhandle en omfattende handelsavtale.

Regjeringen hadde inngått en rekke avtaler med Storbritannia dersom landet hadde gått ut av EU uten en avtale («no deal») ved midnatt til 1. februar. Dette inkluderte avtaler om borgeres rettigheter, handel med varer, samferdsel og fiskeriforvaltning.

Svein Roald Hansen (A) spurte i Europautvalget i november 2019 om disse avtalene ville være relevante dersom man igjen sto overfor et «no deal»-scenario ved utgangen av overgangsperioden (desember 2020). Utenriksministeren svarte at disse i utgangspunktet *ikke* vil gjelde. Hun medga at tiden ville være knapp og sa at «*hvis det er sånn at man begynner å nærme seg et punkt hvor man ser at tida er knapp, at det er behov for mer tid, vil jeg ikke utelukke, heller, at overgangsperioden forlenges*». Nå har Johnson i utgangspunktet utelukket dette, men dette kan selvsagt endre seg.

Verdens handelsorganisasjon (WTO)

Når WTO nå forbereder seg til sitt 12. ministermøte i Kasakhstan i juni 2020 står organisasjonen overfor store utfordringer på alle tre felt hvor de er ment å levere for det multilaterale handelssystemet: (1) på utviklingen av nytt regelverk (nye avtaler), (2) på etterlevelse av eksisterende regelverk, og (3) på videreføringen av en effektiv tvisteløsning.

Siden forrige møte i Europautvalget har det skjedd en viss utvikling på alle tre punkter – beskrevet nedenfor. Samtidig er det overordnede bilde fremdeles et WTO i betydelig krise, og det stilles store forventinger til hva som kan eller bør oppnås frem mot og under toppmøtet i juni.

På et møte i Davos 24. januar, under vertskapet til Sveits' handels- (og EFTA-) minister, Guy Parmelin, ble 35 WTO-medlemsland inkludert USA, EU, Kina, Norge og Sveits enige om en [uttalelse](#) hvor de understreker sitt engasjement for å gjøre toppmøtet i juni til en suksess og til å verne om det multilaterale handelssystemet. Samtidig vektlegger de viktigheten av reform av systemet og organisasjonen.

Utvikling av nytt regelverk

«*Heard strong support for concrete outcomes at #MC12, including a multilateral agreement on curbing #fisheriessubsidies*», skrev WTOs generalsekretær, Roberto Azevêdo, etter at de 35 medlemslandene understreket behovet for en multilateral avtale på fiskerisubsidier. Fiskerisubsidier blir tema under WTO-ministermøtet i Kasakhstan i juni.

Sveits' minister, Guy Parmelin, uttalte etter møtet at «*Given the significance of these negotiations for sustainable development and the WTO, ministers instructed negotiators to step up efforts to ensure the WTO delivers on [its sustainable development goal] and contributes to the long-term sustainability of global fisheries*».

EUs nye handelskommissær Phil Hogan understreket ifølge Politico behovet for en omfattende avtale for å fjerne så mye subsidier som mulig knyttet til uregulert og urapportert fiske. I tillegg etterlyste han en avtale på subsidier knyttet til overkapasitet og overfiske, men understreket at fokuset måtte være på «*what matters – harmful subsidies*». Han uttalte at «*We don't want to prohibit all subsidies, just the ones that contribute to overcapacity and overfishing. Those that remain have to have a positive or at least neutral impact*».

Ifølge Politico skal [flere EU-land](#), visstnok ledet an av blant annet Frankrike og Spania, og også [Europaparlamentet](#) presse på for å beholde mange av dagens subsidier, og til dels også sikre nye subsidier, i forbindelse med de interne EU-forhandlinger om det såkalte *European Maritime and Fisheries Fund*. Politico stiller spørsmål ved om dette vil kunne utfordre Kommisjonens mer generelle holdning mot subsidier i WTO og om de pågående interne forhandlingene i EU vil kunne påvirke EUs holdning i forhandlingene om fiskerisubsidier i WTO.

I mellomtiden har Canada lagt frem et [nytt forslag](#) i forhandlingene om fiskerisubsidier i WTO. Dette ble først diskutert i Genève i januar. Den neste forhandlingsrunden er planlagt til 3.-7. februar.

Bakgrunn

WTOs ministermøter finner stort sett sted annethvert år. Mellom toppmøtene forhandles det jevnlig på diplomatisk nivå i Genève. På ministermøtene i 2013 (Bali) og 2015 (Nairobi) ble det inngått begrensede, men allikevel viktige avtaler om nytt regelverk på handelsfasilitering, utfasing av eksportsubsidier til landbruket, og utvidelse av den globale sektoravtalen på handel med teknologiavtaler.

Frem mot forrige ministermøte i Buenos Aires i desember 2017 diskuterte WTO-medlemmene muligheten for nye begrensede avtaler på fiskerisubsidier og digital handel. Toppmøtet endte imidlertid uten nye avtaler og også uten en felles ministererklæring. «*We failed to achieve all our objectives*», [uttalte EUs daværende handelskommissær Cecilia Malmström](#).

En gruppe medlemsland ble i Buenos Aires også enige om å jobbe videre med digital handel frem mot neste ministermøte i 2020. Det knyttes nå spenning til om gruppen som inkluderer Norge, vil oppnå nødvendig fremdrift frem mot ministermøtet i juni 2020. Formålet er å fjerne handelshindre, garantere gyldigheten til e-kontrakter- og signaturer, fjerne tollavgifter på elektroniske overføringer og adressere påtvungne datalokaliseringsskrav. Det kan allikevel bli krevende å bli enig om felles globale standarder knyttet både til dataflyt og lokaliseringssbetingelser. Dette har allerede vist seg vanskelig i bilaterale og plurilaterale forhandlinger. De plurilaterale TiSA-forhandlingene (på tjenester) stoppet opp høsten 2016 over blant annet ulike syn på dataflyt mellom EU og USA.

Effektiv tvisteløsning

På møtet i Davos i januar minnet de 35 WTO-landene om at WTOs tvisteløsningssystem er helt avgjørende for å sikre sikkerhet og forutsigbarhet i det multilaterale handelssystemet. De understreket at det haster å ta de nødvendige tiltakene for å gjenreise et fullt fungerende tvisteløsningssystem. Siden 11. desember 2019 har WTOs ankeorgan ikke lenger fungert pga. mangel på et nødvendig antall dommere for å håndtere ankesakene.

17 av de 35 landene på møtet i januar (Australia, Brasil, Canada, Chile, Colombia, Costa Rica, EU, Guatemala, Kina, Korea, Mexico, New Zealand, Norge, Panama, Singapore, Sveits og Uruguay)

gikk et skritt lenger og ble enige om å utvikle et [«multi-party interim appeal arrangement based on Article 25 of the WTO Dispute Settlement Understanding \(DSU\)»](#).

Utenriksminister Eriksen Søreide [informerte allerede i oktober 2019 Stortingets Europautvalg](#) om at ankeorganet i WTO ville slutte å fungere fra 11. desember. Hun understreket at dette var *«helt sentralt i vår bekymring for WTOs framtid som en effektiv multilateral organisasjon»*.

Norges førsteprioritet er å finne en permanent løsning. Samtidig understreket utenriksministeren i oktober at det var viktig å finne effektive *midlertidige* løsninger for å sikre at ikke tvisteløsningssystem ble lammet fra desember 2019. Norge hadde på bakgrunn av dette inngått en [intensjonserklæring med EU](#) om ankebehandling ved voldgift, noe WTOs tvisteløsningsavtale åpnet for i artikkel 25. Dette ville gjelde mulige framtidige tvistesaker fram til krisa for ankeorganet var løst. Utenriksministeren sa at Norge var åpen for å inngå tilsvarende intensjonserklæringer med WTOs øvrige medlemmer.

Samarbeidet er nå nettopp utvidet til de 17 WTO-medlemmene som ble enige om å utvikle et felles alternativ system på møtet i januar. Innad i EU skal det i fjor høst visstnok ha vært en del [interne uenigheter](#) om EU burde etablere alternative mekanismer uten USA. Danmark, Latvia, Litauen, Luxembourg, Nederland og Tyskland skal ha ønsket å ha USA med på nye initiativ og fryktet at alternativer uten USA ville kunne skape unødig splid med en viktig alliert. EU har siden samlet seg om den midlertidig løsningen fra januar i år. EUs handelskommissær [Phil Hogan uttalte allikevel](#) i forbindelse med beslutningen at *“this remains a contingency measure needed because of the paralysis of the WTO Appellate Body. We will continue our efforts to seek a lasting solution to the Appellate Body impasse, including through necessary reforms and improvements”*.

Etterlevelse av eksisterende regelverk

Den kritiske situasjonen i ankeinstansen forsterkes av at det eksisterende WTO-regelverket utfordres i økende grad og at antall klagesaker øker i en periode hvor systemet er under så stort press. Her kan klager mot USAs straffetoll våren 2018 nevnes, men også en rekke saker mot Kina (både knyttet til overkapasitet og teknologioverføring).

Mye av spenningen mellom medlemslandene følger skillelinjene mellom utviklede land og utviklingsland. Utviklingsland mener at de burde få større konsesjoner fra utviklede land i forhandlinger om nytt regelverk i WTO. Dette var en viktig grunn til at Doha-runden aldri ble avsluttet, og til at senere forhandlinger har vært vanskelige. De utviklede landene er ofte kritiske til hvordan noen land som etter hvert har fått en svært utviklet økonomi, fremdeles påberoper seg utviklingsstatus for å beholde fordeler i WTO.

Noe av dette kom også til syne i uttalelsen fra møtet i Davos i januar. Flere WTO-land tok opp de store forskjellene i medlemskapet og understreket at disse måtte tas i betraktning for å kunne bringe de multilaterale forhandlingene fremover.

I kritikken fra mange utviklede land av land som de mener feilaktig påberoper seg utviklingsstatus, og som de også mener i liten grad etterlever eksisterende WTO-regelverk, blir ofte Kina trukket frem. Grunnen til dette kan være at tematikken og ikke minst kritikken har stått sentralt i de bilaterale handelsforhandlingene mellom USA og Kina det siste året, og også i økende grad i relasjonene mellom EU og Kina. Forhandlingene mellom USA og Kina har nå ledet til en første avtale mellom de to. Den ble [konkludert i januar 2020](#). Spørsmålet blir jo om retorikken nå vil roe seg noe, både i det bilaterale forholdet og i en multilateral setting, når denne avtalen trer i kraft.

USA har i lengre tid også samarbeidet med EU og Japan for å bekjempe det de ser på som ulovlige subsidier og overkapasitet nettopp i land som Kina. Og de har vært kritiske til det de ser på som brudd på reglene knyttet til teknologioverføring. De har kommet med en rekke felles uttalelser og

erklæringer, og ble så sent som i januar enige om [nye prinsipper](#) mot ulovlige subsidier, særlig myntet mot Kina, men uten å nevne Kina ved navn.

Samtidig ser man overlappende allianser innenfor WTO. Et eksempel er den bilaterale dialogen EU og Kina har formalisert på WTO-reform. De står særlig samlet i sin kritikk av utviklingen i ankeinstansen. Samtidig har EU, blant annet gjennom sin allianse med Japan og USA, vært tydelige på at Kina ikke foretar tilstrekkelige reformer for å utvikle seg til den markedsøkonomien EU mener WTO-medlemskapet krever (Kina er ikke enig i dette og insisterer på markedsøkonomistatus i WTO). EU har vært tydelige på at Kina ikke bare må *snakke* pent om multilateralt handelssamarbeid, men også *etterleve* regelverket. EU har også erklært at Kina nå er blitt en strategisk konkurrent på områder som handel og investeringer.

EU jobber også sammen med Canada om konkrete forslag til WTO-reform. Canada har invitert «likesinnede» WTO-partnere til reformmøter. Norge er med i denne gruppen. Kina og USA er ikke med. For Norge har det innenfor gruppen vært en særlig prioritet å finne løsninger på spenningen mellom de utviklede landene og utviklingslandene i WTO. Norge diskuterer med sistnevnte villigheten til å påta seg nye forpliktelser innenfor dagens system.

Dom i EFTA-domstolen om den norske foreldrepengeordningen

I annotert dagsorden for Europautvalgets møte 4. februar omtales EFTA-domstolens [nylig avsatte dom](#) (desember 2019) i saken om den norske foreldrepengeordningen. EFTA-domstolen avviste ESAs anførsler om at aktivitetskravet i den norske ordningen var i strid med EUs likestillingsdirektiv. Norge må derfor ikke foreta endringer i ordningen.

Denne saken er avsluttet, men EFTA-domstolen behandler for tiden flere andre prinsipielt og politisk viktige saker hvor Norge er part. Faggruppa for EU/EØS synes det er verdt å gi en særskilt omtale av sakene som omhandler fritt sykehusvalg i EØS og hvorvidt EUs unionsborgerskap får analogisk anvendelse i EØS-retten. Med analogisk tolkning/anvendelse menes at rettsregelen blir anvendt utenfor ordlyden i loven, men på et lignende forhold.

Fritt sykehusvalg

ESA mener at Norge ikke oppfyller pasienters rett til å få dekket sykehusbehandling i andre EØS-land. 20. september 2017 sendte overvåkningsorganet derfor en [grunnlagt uttalelse](#) til Norge i saken. Norge ved Helse- og omsorgsdepartementet besvarte den grunnlagte uttalelsen 19. januar 2018, hvor man fastholdt at man anså at eksisterende regelverk var i tråd med EØS-retten.

I den grunnlagte uttalelsen anerkjente ESA at Norge har gjort flere endringer i [pasient- og brukerrettighetsloven](#) og tilhørende regelverk med det formål å implementere [pasientrettighetsdirektivet](#) og [EUs trygdeforordning 883/2004](#) for å komme ESA i møte. Departementet har også foretatt visse endringer i den såkalte [prioriteringsforskriften](#) om prioritering av helsetjenester, rett til nødvendig helsehjelp fra spesialisthelsetjenesten, rett til behandling i utlandet og om klagenemd.

Departementet informerte ESA i juni 2018 om at ytterligere rettslige endringer ville bli foretatt, og en lovendring [ble vedtatt i Stortinget i desember 2019](#).

Like fullt valgte ESA 18. desember 2019 å [bringe saken inn for EFTA-domstolen](#). Ifølge Bente Angell-Hansen, president i ESA, mangler det norske systemet «den klarhet, presisjon, åpenhet og rettsikkerhetsgarantier som forutsettes av EØS-reglene. Dette gjør det vanskelig for pasienter å forstå og benytte sine rettigheter». Det er især fire forhold ESA har pekt på som i strid med EØS-retten, herunder artikkel 36 om fri flyt av tjenester:

- Norsk regelverk sikrer ikke på tilstrekkelig måte at internasjonalt anerkjent legevitenskap blir tatt hensyn til når man skal vurdere effekten av behandlingen (Dette gjelder

vurderingen av nødvendig helsehjelp etter pasient- og brukerrettighetsloven § 2-1 b annet ledd).

- Regelverket knyttet til rett til nødvendig helsehjelp på grunn av manglende «adekvat tilbud i riket», sikrer ikke en individuell vurdering av hvorvidt like effektiv behandling kan tilbys pasienten i Norge innen en medisinsk forsvarlig frist. I dette ligger at dersom ikke like effektiv behandling kan tilbys i Norge innen fristen, vil pasienten ha rett til å få dekket utgiftene til den mer effektive behandlingen i andre EØS-land. ESA mener at en slik adekvansforutsetning ikke er i tråd med EU/EØS-retten.
- Den norske forskriften om stønad til helsetjenester mottatt i annet EØS-land gir ikke grunnlag for full refusjon, til tross for at pasienten har rett til full refusjon etter EUs trygdeforordning. Etter det norske regelverket må pasienten kontakte HELFO før han kan få full refusjon, og dette er ikke i tråd med EU/EØS-regelverket.
- Norske regler oppfyller ikke kravene i EU/EØS-retten til saklighet, klarhet, gjennomsiktighet og presisjon.

Unionsborgerskapet og EØS-avtalen

En annen [prinsipielt viktig sak](#) som verserer for EFTA-domstolen, omhandler retten til familiegjenforening mellom en norsk og en canadisk statsborger (tredjelandsborger) etter [unionsborgerdirektivet](#) artikkel 7. Artikkel 7 regulerer spørsmålet om opphold for EU-borgere og EØS-borgere ut over tre måneders varighet, mens det omtvistede spørsmålet i saken altså gjelder familiegjenforening for *tredjelandsborgere*.

Unionsborgerskapet har ingen parallell i EØS-avtalen, og EUs felles innvandringspolitikk er heller ikke en del av denne. Unionsborgerdirektivet er like fullt tatt inn i EØS-avtalen, til tross for at EØS-relevansen er usikker hva gjelder enkelte rettigheter som direktivet innrømmer personer som ikke er økonomisk aktive. EØS EFTA-landene fikk imidlertid ingen ønskede tilpasninger på dette punktet, og vedtok i stedet en felleserklæring i forbindelse med innlemmelsen av direktivet i EØS-avtalen. I felleserklæringen uttalte man blant annet at «*Begrepet unionsborgerskap [...] har ingen parallell i EØS-avtalen. Innlemmingen av direktiv 2004/38/EF i EØS-avtalen skal ikke berøre vurderingen av EØS-relevansen av framtidige EU-rettsakter eller framtidig rettspraksis i EF-domstolen basert på begrepet unionsborgerskap*».

Det er Høyesterett som har bedt om en rådgivende uttalelse i saken. Sentralt står spørsmålet om hvorvidt EFTA-domstolens tidligere praksis er holdbar, sett hen til EU-domstolens avgjørelser i lignende tilfeller. EU-domstolen har nemlig [tidligere kommet frem til](#) at unionsborgerdirektivets artikkel 7 (1) b, jf. 7 (2) *ikke* gir noen rett til opphold i unionsborgerens hjemland for en ektefelle fra et tredjeland. Ifølge EU-domstolen oppstår denne retten gjennom analogisk anvendelse på grunnlag av traktatreglene om unionsborgerskap, som altså ikke har noen parallell i EØS-avtalen.

I [sak E-28/15 Jabbi](#) ble EFTA-domstolen konfrontert med om reglene for familiegjenforening var ulike i EU og i EØS EFTA-landene, i og med at unionsborgerskapet eksplisitt er unntatt EØS-avtalen. EFTA-domstolen kom like fullt til at EU-domstolens analogiske anvendelse av traktatreglene om unionsborgerskap *også* kunne etableres på et EØS-rettslig grunnlag. Avgjørelsen er kontroversiell, da flere mener at den analogiske konstruksjonen EFTA-domstolen bygger sitt bekreftende svar på, ikke er juridisk holdbar. Samtidig illustrerer avgjørelsen utfordringen med å bevare rettsenhet mellom en statisk EØS-avtale og et EU-regelverk som omfatter stadig flere livsområder. Muntlig høring i EFTA-domstolen ble avholdt i november 2019.